

Sygn. akt I ACa 474/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 lutego 2019 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie I Wydział Cywilny w składzie następującym:

Przewodniczący: SSA Marzanna Góral

Sędziowie: SA Beata Byszewska

SO del. Dagmara Olczak - Dąbrowska (spr.)

Protokolant: Ignacy Osiński

po rozpoznaniu w dniu 11 lutego 2019 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa A. T. i K. T. (1)

przeciwko (...) spółce akcyjnej z siedzibą w K.

o zapłatę

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 23 listopada 2012 r., sygn. akt XXIV C 586/10

I. zmienia zaskarżony wyrok częściowo w punkcie pierwszym i drugim w ten sposób, że oddala powództwo o zasądzenie kwot: 98.184,50 zł. (dziewięćdziesiąt osiem tysięcy sto osiemdziesiąt cztery złote pięćdziesiąt groszy) i 3.437 zł (trzy tysiące czterysta trzydzieści siedem złotych) wraz z odsetkami ustawowymi oraz w punkcie czwartym w ten sposób, że nie obciąża powodów kosztami procesu;

II. nie obciąża powodów kosztami postępowania apelacyjnego.

Dagmara Olczak – Dąbrowska Marzanna Góral Beata Byszewska

Sygn. I ACa 474/13

UZASADNIENIE

W pozwie z 7 czerwca 2010 r. A. T. i K. T. (1) wnieśli o zasądzenie od (...) S.A. w K. kwoty 201.639 złotych solidarnie na rzecz obojga powodów oraz kwoty 11.714 złotych na rzecz K. T. (1) - z ustawowymi odsetkami od dnia 22 maja 2010 r. do dnia zapłaty z tytułu wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości, na których zlokalizowane są słupy linii wysokiego napięcia oraz linie energetyczne w okresie od 1 kwietnia 2000 r. do 31 marca 2010 r.

Sąd Okręgowy w Warszawie wyrokiem z 23 listopada 2012 r. zasądził od (...) S.A z siedzibą w K. na rzecz A. T. i K. T. (1) solidarnie kwotę 98.184,50 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 22 maja 2010 r. do dnia zapłaty oraz na rzecz K. T. (1) kwotę 3.437,00 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 22 maja

2010 r. do dnia zapłaty. Oddalił powództwo w pozostałym zakresie i obciążył pozwanego kosztami procesu należnymi powodom w kwocie 8532,77 zł.

Podstawę tego wyroku stanowiły następujące ustalenia faktyczne i ich ocena prawna.

A. i K. T. (1) są właścicielami, na zasadach małżeńskiej wspólności ustawowej, działek o numerach (...), położonych w miejscowości G., gmina (...), dla których w Sądzie Rejonowym Poznań – Stare Miasto prowadzone są księgi wieczyste nr (...). Pierwszą z wymienionych nieruchomości, o powierzchni ok. 3,6 ha, powodowie nabyli w dniu 2 marca 1988 r. na podstawie umowy sprzedaży, drugą zaś, o powierzchni ok. 1 ha – również w drodze umowy sprzedaży – pozyskali w dniu 10 lipca 1987 r. W roku 1986 K. T. (1) nabył w drodze darowizny od rodziców nieruchomość stanowiącą działkę ewidencyjną numer (...), położoną w miejscowości P., powiat (...), mającą urzędową księgę wieczystą nr (...). Działka ta była w rodzinie powoda od lat 60-tych, a wcześniej ojciec K. T. (1) ją dzierżawił.

Linia elektroenergetyczna 220 kV relacji P. – P. i P. – L. powstała w roku 1961, zaś linia 400 kV relacji P. – K. została oddana do eksploatacji w roku 1975. Była to inwestycja państwowa. Decyzją z dnia 20 lipca 1973 r., wydaną na podstawie art. 35 ustawy o zasadach i trybie wywłaszczania nieruchomości, Naczelnik Gminy (...) zezwolił Zakładowi (...) – Zakładowi (...) na założenie linii elektroenergetycznej 400 kV w granicach gminy (...) na nieruchomościach stanowiących własność podmiotów wymienionych w treści decyzji. Wśród nich nie ma działek, których dotyczy pozew. Analogiczne decyzje dotyczące nieruchomości położonych w granicach ówczesnego powiatu (...) zostały wydane w dniu 13 grudnia 1971 r. oraz w dniu 4 kwietnia 1972 r. W jej treści nie wymieniono działki stanowiącej własność powoda. Obecnie właścicielem sieci przesyłowej najwyższych napięć, przebiegającej przez nieruchomości powodów, są (...) z siedzibą w K..

Na działkach powodów znajdują się dwa słupy elektroenergetyczne i przebiega przez nie linia napowietrzna napięciu 400 kV relacji P. – K., a także druga (podwójna) o napięciu 220kV relacji P. – P. i P. - L.. Linie te dwukrotnie w ciągu roku podlegają przeglądom. Zazwyczaj są to oględziny zewnętrzne, wymagające wejścia na teren nieruchomości i mające na celu stwierdzenie ewentualnych usterek. W razie awarii konieczne jest podjechanie do nich ciężkim sprzętem. Do słupów poprowadzona jest droga dojazdowa. Linia o napięciu 400 kV przebiega przez nieruchomości powodów na długości 289 m (164 m nad działką (...)) i 125 m nad działką (...)). Powierzchnia trwale wyłączona spod produkcji rolnej z uwagi na przebieg tej linii i usytuowanie słupa to 213,16 m⁽²⁾, zaś powierzchnia ograniczonego użytkowania wynosi 11.581 m⁽²⁾. Długość linii o napięciu 220 kV nad nieruchomościami powodów to 400 m (330 m nad działką (...)) i 70 m nad działką (...)). Powierzchnia trwale wyłączona spod produkcji rolnej to 116,64 m⁽²⁾, zaś powierzchnia ograniczonego użytkowania to 10.587 m⁽²⁾. Pas gruntu ograniczonego użytkowania obejmuje drogi dojazdowe do punktów posadowienia słupów oraz strefy robocze, czy pasy gruntu umożliwiające prowadzenie prac związanych z eksploatacją linii.

Na terenie opisanych wyżej nieruchomości powodów prowadzona jest działalność gospodarcza w postaci przedsiębiorstwa produkcyjno – handlowego, zajmującego się produkcją spożywczą. W okresie 2000-2003 obowiązywał plan zagospodarowania przestrzennego, w którym działka (...) przeznaczona była pod uprawy ogrodnicze, a działka (...) stanowiła grunty orne. Obecnie (od roku 2004) nie ma planu, zaś w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (...) teren obu działek oznaczony jest jako teren dla działalności gospodarczej. Działki te stanowią jedność gospodarczą. Według planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy (...), obowiązującego w latach 2000-2003, działka (...) znajdowała się na terenie przeznaczonym pod uprawy rolne. Plan ten wygasł z dniem 31 grudnia 2003 r. W obowiązującym od roku 2004 studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego działka ta przewidziana jest częściowo pod tereny upraw rolnych, a częściowo pod tereny zieleni z zadrzewieniami przydrożnymi, przywodnymi i izolacyjnymi. Na podstawie opinii biegłego z zakresu szacowania nieruchomości Sąd pierwszej instancji ustalił wynagrodzenie za bezumowne korzystanie z nieruchomości powodów w okresie od 1 czerwca 2000 r. do 30 kwietnia 2010 r. wskazał, że pozwana spółka powstała 1 lipca 2004 r. i dopiero od tej daty można przyjąć jej posiadanie w zakresie służebności przesyłu nieruchomości stanowiących własność powodów.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy uznał, że podstawę prawną dochodzonego przez powodów roszczenia stanowi art. 224 § 2 k.c. w zw. z art. 225 k.c., które znajdują zastosowanie także w stosunkach między właścicielem nieruchomości a posiadaczem zależnym na podstawie art. 230 k.c., a taki charakter ma właśnie posiadanie nieruchomości w granicach odpowiadających wykonywaniu służebności przesyłu. (...) S.A. są legitymowane biernie w niniejszym procesie, w zakresie roszczeń obejmujących okres od dnia powstania tej spółki, tj. od 1 lipca 2004 r. Oceniając zarzut pozwanej spółki, że dysponowała ona tytułem prawnym do korzystania z nieruchomości powodów, Sąd pierwszej instancji wyjaśnił, że wydane na podstawie art. 35 ustawy z dnia 12 marca 1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczenia nieruchomości nie pozwalają na ustalenie, że dotyczą one działek (...), które nie są wskazane w ich treści. Za chybiony uznał także zgłoszony przez pozwaną zarzut zasiedzenia służebności odpowiadającej treści służebności przesyłu. Wyjaśnił, że objęcie w posiadanie nieruchomości powodów przez Skarb Państwa, w celu budowy, a następnie konserwacji linii energetycznych, nastąpiło nie w ramach władczych uprawnień państwa, lecz w celu wykonania państwowych zadań gospodarczych. Dostarczanie przez państwowe przedsiębiorstwa energetyczne energii elektrycznej oraz budowa i konserwacja urządzeń do tego służących, stanowiło bowiem wykonywanie zadań gospodarczych państwa, było więc działaniem w ramach dominium, a nie w ramach imperium. Skarb Państwa może być zatem uznany za posiadacza tych urządzeń oraz nieruchomości, na których się znajdują, w zakresie odpowiadającym służebności przesyłowej (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 grudnia 2008 r. I CSK 171/08). Za nieuzasadnione Sąd ocenił twierdzenie powodów, iż z uwagi na zasadę jednolitości własności państwowej, bieg terminu zasiedzenia mógł się rozpocząć dopiero z dniem 1 lutego 1989 r., a tym samym brak jest możliwości doliczenia czasu posiadania służebności przez Skarb Państwa reprezentowany przez przedsiębiorstwo państwowe. Nie ma bowiem żadnych podstaw do przyjęcia, iż posiadanie służebności przesyłowej przez przedsiębiorstwo państwowe przed dniem wejścia w życie ustawy nowelizującej kodeks cywilny z 1989 r. nie było posiadaniem w rozumieniu art. 352 § 1 k.c. i nie mogło prowadzić do zasiedzenia (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 2012 r., IV CSK183/11). W orzecznictwie Sądu Najwyższego jednolicie przyjmuje się, że osoba prawna, która przed dniem 1 lutego 1989 r., mając status państwowej osoby prawnej, nie mogła nabyć (także w drodze zasiedzenia) własności nieruchomości ani ograniczonych praw rzeczowych, może do okresu samoistnego posiadania wykonywanego po dniu 1 lutego 1989 r. doliczyć okres posiadania Skarbu Państwa sprzed tej daty. Stanowisko to wyrażone zostało w szczególności właśnie w odniesieniu do przedsiębiorstw energetycznych i innych przedsiębiorstw przesyłowych, które do dnia 1 lutego 1989 r. korzystały ze służebności przesyłu w ramach zarządu mieniem państwowym w imieniu i na rzecz Skarbu Państwa, a więc w istocie były dzierżycielami w rozumieniu art. 338 k.c., co uniemożliwiało im, podobnie jak art. 128 k.c., nabycie na swoją rzecz własności ani innych praw rzeczowych. Przyczyną, dla której Sąd Okręgowy uznał, że pozwana spółka nie nabyła służebności w drodze zasiedzenia, było natomiast niewykazanie następstwa prawnego wobec poprzednich właścicieli sieci. Strona pozwana ograniczyła się w tym zakresie do stwierdzenia, że takie następstwo wystąpiło. Tymczasem, wobec zaprzeczenia tej okoliczności przez powodów konieczne stało się udokumentowanie tej okoliczności. Jako dowód nie może być potraktowany odpis z K.R.S. pozwanej spółki, z którego wynika jedynie, że w wyniku podziału przejęła ona część majątku innej spółki, bez oznaczenia jakiego majątku to dotyczy. W konsekwencji uznał, że przedsiębiorstwo energetyczne, które nie legitymuje się uprawnieniem do ingerowania w sferę cudzej własności nieruchomości dla eksploatacji i bieżącego utrzymania urządzeń przesyłowych, korzysta z tej nieruchomości w złej wierze i zobowiązane jest do świadczenia wynagrodzenia na podstawie art. 352 § 2 k.c. w związku z art. 224 § 2 i art. 225 k.c. W oparciu o opinie biegłego z zakresu szacowania nieruchomości Sąd Okręgowy przyjął, że należne powodom wynagrodzenie z tytułu bezumownego korzystania w okresie od 1 lipca 2004 r. do 30 kwietnia 2010 r. wynosi kwotę 98.184,50 zł, a powodowi K. T. 3.437,00 zł.

W apelacji od tego wyroku pozwana zarzuciła naruszenie art. 233 k.p.c. polegające na naruszeniu zasady swobodnej oceny dowodów poprzez uznanie, że pozwana nie nabyła służebności gruntowej o treści służebności przesyłu na skutek niewykazania następstwa prawnego po poprzednich właścicielach linii elektroenergetycznej. W odniesieniu do prawa materialnego zarzuciła naruszenie art. 230 k.c. w zw. z art. 224 § 2 k.c. i art. 225 k.c. polegające na ich błędnym zastosowaniu, pomimo że powodowie nie zostali pozbawieni władztwa nad nieruchomościami, zaś pozwana nie jest stroną biernie legitymowaną w procesie windykacyjnym, a jej działania mogą uzasadniać udzielenie powodom jedynie

ochrony negatoryjnej. W konkluzji wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie powództwa ewentualnie jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja zasługuje na uwzględnienie.

Zarzuty dotyczące wadliwych ustaleń i oceny prawnej Sądu Okręgowego co do braku podstaw do nabycia przez pozwaną w drodze zasiedzenia służebności gruntowej odpowiadającej treści służebności przesyłu okazały się słuszne z uwagi na zmianę okoliczności po wydaniu przez Sąd Okręgowy zaskarżonego orzeczenia. Postanowieniem z dnia 6 czerwca 2017 r. Sąd Rejonowy Poznań-Grunwald i Jeżyce w Poznaniu w sprawie o sygn. akt IX Ns 327/12 stwierdził, że Skarb Państwa z dniem 2 stycznia 1985 r., a (...) z dniem 1 stycznia 2006 r. nabyły służebności gruntowe odpowiadające treścią służebności przesyłu polegające na prawie nieodpłatnego korzystania z urządzeń przesyłowych i instalacji elektroenergetycznych zlokalizowanych na nieruchomościach powodów, oznaczonych jako działki ewidencyjne nr (...) w G. oraz nr (...) w P., których przebieg został oznaczony na mapie sporządzonej przez biegłego z zakresu geodezji i kartografii mgr inż. J. M., stanowiącej integralną część tego orzeczenia, oraz prawie nieodpłatnego korzystania z nieruchomości obciążonych w zakresie niezbędnym do eksploatacji, konserwacji, kontroli, przeglądów, remontów, modernizacji, wymiary i usuwania awarii urządzeń przesyłowych i instalacji wraz z prawem wejścia i wjazdu na teren tej nieruchomości odpowiednim sprzętem. Postanowienie to jest prawomocne i wiąże Sąd Apelacyjny w rozpoznawanej sprawie na podstawie art. 365 § 1 k.p.c.

Związanie prawomocnym orzeczeniem oznacza, iż sąd obowiązany jest uznać, że kwestia prawna, która była już przedmiotem rozstrzygnięcia w innej sprawie, a która ma znaczenie prejudycjalne w sprawie przez niego rozpoznawanej, kształtuje się tak, jak przyjęto w prawomocnym wcześniejszym orzeczeniu, nawet jeżeli argumentacja prawna, na której opiera się to rozstrzygnięcie jest nietrafna. W późniejszej sprawie kwestia ta nie może być już w ogóle badana (tak też Sąd Najwyższy w wyrokach z: 27 czerwca 2014 r., V CSK 433/14, 8 stycznia 2002 r. I CKN 730/99, 12 lipca 2002 r. V CKN 1110/00, 19 października 2012 r. V CSK 485/11, 6 marca 2014 r., V CSK 203/13). Konsekwencją związania Sądu Apelacyjnego postanowieniem o stwierdzeniu zasiedzenia służebności gruntowej jest przyjęcie, że pozwana i jej poprzednik prawny nabyli tytuł prawny do korzystania z nieruchomości powodów w zakresie odpowiadającym treści służebności przesyłu.

Niezasadne okazały się zarzuty powodów zgłoszone w toku postępowania apelacyjnego dotyczące innego przebiegu linii elektroenergetycznej przez ich nieruchomości po remoncie, który miał miejsce w latach 1996-1997. Były one przedmiotem postępowania dowodowego i stosownej oceny prawnej sądów obu instancji w postępowaniu o stwierdzenie zasiedzenia służebności. W oparciu o dowody z opinii biegłych z zakresu geodezji i kartografii oraz energetyki ustalono, że modernizacja linii nie doprowadziła do zmiany jej przebiegu w takim sensie, że linia nadal biegnie w linii pierwotnej instalacji, nie zmieniła się także szerokość pasa technologicznego (uzasadnienie postanowienia Sądu Rejonowego Poznań Grunwald i Jeżyce w Poznaniu z 6 czerwca 2017 r., k. 730). Taki wniosek potwierdzają również dowody z dokumentów złożone przez stronę pozwaną w postępowaniu apelacyjnym w postaci dokumentacji projektowej modernizacji linii elektroenergetycznej relacji P.-P., P.-L.. Jej treść wskazuje, że przedmiotem prac remontowych w latach 1996-1997 była modernizacja istniejącej linii, a nie budowa nowej, o czym świadczą sporządzone wówczas: projekty, kosztorysy, protokoły odbioru, a także decyzja o pozwoleniu na budowę, której przedmiotem były remont i modernizacja istniejącej linii napowietrznej 220 kV (k. 940), a nie budowa nowej. Należy podkreślić, że ciężar dowodu co do innego przebiegu linii energetycznej po modernizacji w latach 1996-1997 spoczywał na powodach, którzy z faktu tego wywodzili skutki prawne (art. 6 k.c.). W ocenie Sądu Apelacyjnego powodowie nie zaoferowali jednak dowodów na poparcie swoich twierdzeń. Przedstawiony przez nich w sposób wybiórczy materiał dowodowy zebrany w postępowaniu o stwierdzenie zasiedzenia nie może stanowić podstawy do stosownych ustaleń w tym zakresie, a zwłaszcza odmiennych od tych, które poczyniły sądy orzekające w tamtej sprawie. Stanowiłoby to naruszenie obowiązującej w postępowaniu cywilnym zasady bezpośredniości, gdyby inny sąd niż ten który przeprowadził postępowanie dowodowe, w oparciu o dowolnie wybrany przez stronę materiał dowodowy z innej sprawy, dokonał odmiennych ustaleń faktycznych (art. 235 § 1 k.p.c.). Należy także podkreślić, że opinie

biegłych sporządzone w sprawie o stwierdzenie zasiedzenia jak i protokoły rozpraw obejmujące zeznania świadków mogą zostać wykorzystane w rozpoznawanej sprawie tylko jako dowody z dokumentów.

W konsekwencji Sąd Apelacyjny przyjął, że przebieg linii elektroenergetycznej nie uległ zmianie po pracach modernizacyjnych, prowadzonych w latach 1996-1997, a pozwana uzyskała tytuł prawny do władania nieruchomościami powodów w zakresie służebności gruntowych odpowiadających treści służebności przesyłu. W pozostałym zakresie ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego są prawidłowe i Sąd Apelacyjny przyjmuje je za własne.

Wskutek stwierdzenia nabycia przez zasiedzenie przez Skarb Państwa i pozwaną służebności gruntowych odpowiadających treści służebności przesyłu powodom nie przysługuje roszczenie o wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z ich nieruchomości także w okresie przed 1 stycznia 2006 r. Sąd Apelacyjny podziela stanowisko wyrażone w uchwale Sądu Najwyższego z 30 listopada 2016 r. (III CZP 77/16, Legalis), że właścicielowi nieruchomości obciążonej wskutek zasiedzenia służebnością przesyłu nie przysługuje roszczenie o wynagrodzenie za korzystania z tej nieruchomości za okres poprzedzający zasiedzenie. W jej uzasadnieniu wyjaśniono, że funkcja zasiedzenia sprzeciwia się przyznaniu byłemu właścicielowi wobec posiadacza, który stał się właścicielem (uprawnionym z innego prawa rzeczowego) roszczeń, u których podstaw leży prawo własności, do takich zaś należą roszczenia uzupełniające za okres poprzedzający datę zasiedzenia, w tym roszczenie o wynagrodzenie za korzystanie z rzeczy. Ład, porządek prawny, stabilizacja stosunków w zakresie odnoszącym się do własności rzeczy, czyli wszystko to, do czego zapewnienia zmierza zasiedzenie, ulegałyby ponownie zakłóceniu. Byłoby więc to nie do pogodzenia z celem zasiedzenia. Przytoczona argumentacja zasługuje na aprobatę. W konsekwencji należy stwierdzić, że powodom nie przysługuje roszczenie o wynagrodzenie za bezumowne korzystanie z ich nieruchomości przez pozwaną w zakresie odpowiadającym treści służebności przesyłu, którego podstawę prawną stanowi art. 224 § 2 k.c. w zw. z art. 230 k.c.

Z tych przyczyn zaskarżony wyrok należało zmienić i oddalić powództwo (art. 381 § 1 k.p.c.). Na podstawie art. 102 k.p.c. Sąd Apelacyjny nie obciążył powodów kosztami postępowania apelacyjnego, ponieważ istniały usprawiedliwione podstawy do wytoczenia powództwa, a stało się ono bezzasadne dopiero po wydaniu zaskarżonego wyroku przez Sąd Okręgowy w wyniku uprawomocnienia się postanowienia Sądu Rejonowego Poznań –Grunwald i Jeżyce w Poznaniu z 6 czerwca 2017 r. o stwierdzeniu zasiedzenia służebności gruntowych odpowiadających treści służebności przesyłu.

Dagmara Olczak-Dąbrowska Marzanna Góral Beata Byszewska